

Вераніка Каноюта

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

ПЯТЫ НУМАР ПАДПОЛЬНАЙ «ЗВЯЗДЫ» – БОМБА ЗАПАВОЛЕНАГА ДЗЕЯННЯ

У жніўні 2017 года стагоддзе адзначыць найстарэйшая газета Беларусі – «Звязда». Выданне выходзіла ў няпросты час палітычных і сацыяльна-эканамічных рэформ, дзяржава мяняла кіраўнікоў, не стала і савецкай краіны, а газета працягвала друкавацца. Але перш сваёй бесперапыннай гісторыяй «Звязда» абавязана журналістам-падпольшчыкам, якія ў цяжкі для краіны час – у гады Вялікай Айчыннай вайны – інфармавалі насельніцтва ва ўмовах Мінскага антыфашысцкага падполля, сярод непразных балот у партызанскай зоне на востраве Зыслаў.

На Любаншчыне ўбачыла свет 98 нумароў газеты. Усяго за час выдання ў партызанскай зоне выйшла 105 нумароў «Звязды». Да гэтага ў акупаваным Мінску журналістамі-падпольшчыкамі былі выдадзены 4 нумары. Пяты быў набраны і звярстаны – яго выхад планавалася на 27 верасня 1942 года. Аднак у свет ён так і не выйшаў. За дзень да выхаду гітлераўцы арыштавалі 21 падпольшчыка, сярод іх быў загадчык аддзела прапаганды і агітацыі Мінскага гарадскога падпольнага камітэта, адзін з тых, хто адказваў за выхад 2-га, 3-га і 4-га нумароў падпольнай газеты, Вячаслаў Нікіфараў. Многія з арыштаваных былі закатаваны да смерці, лёс некаторых невядомы дагэтуль.

Рукапіс пятага нумара падпольнай «Звязды» захоўваецца ў Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь. Прааналізаваўшы матэрыялы, якія павінны былі змясціцца ў газеце, удалося высветліць, што ж хацелі паведаміць насельніцтву журналісты апошняга нумара падпольнай газеты.

Выведзены ад рукі алоўкам радкі належаць розным почыркам – гэта сведчыць аб тым, што публікацыі ствараліся не адным аўтарам. На тое, што беларускамоўныя і рускамоўныя матэрыялы ўжо былі падрыхтаваныя да друку, указвае рэдактарская праўка.

Відавочна, што галоўным артыкулам нумара павінен быў стаць матэрыял пад назвай «“Зямельная рэформа” – гэта прыгонніцтва». «Нямецкія фашысты з’яўляюцца рэакцыянерамі-прыгоннікамі, а нямецкая армія – арміяй прыгонніцкай, якая пралівае сваю кроў дзеля ўзбагачэння нямецкіх баронаў і ўстанаўлення ўлады памешчыкаў», – публікацыя пачынаецца з цытаты Вярхоўнага Галоўнакамандуючага.

«Фашысцкія правіцелі самі не тояць таго, што яны вядуць вайну за беларускія землі, каб надзяліць імі нямецкіх баронаў і памешчыкаў, –

пагаджаецца з Іосіфам Сталіным аўтар. – Услед за ўзброенымі ордамі гітлераўцаў гэтыя бароны і памешчыкі пад выглядам розных інструктараў і сельскагаспадарчых афіцэраў чорнай халерай наляцелі на Беларусь. Як тыя драпежнікі ў пошуках здабычы, яны шныраць па нашым краі, адбіраюць у сялян лепшыя землі і ствараюць памешчыцкія гаспадаркі, у якіх уводзяць прыгонніцтва ў шмат разоў горшае, як тое, што існавала ў Расіі да 1861 г.».

З публікацыі становіцца зразумела, што гітлераўцы і іх памочнікі праз свой прадажны лісток (як называюць «Беларускую газету» мінскія падпольшчыкі), не шкадуючы фарбаў, распісваюць гэтую «рэформу» і заклікаюць беларускіх сялян да супрацоўніцтва з імі. На сваіх лістоўках-плакатах яны размалёўваюць прыгожых пародзістых кароў, свіней і не менш пародзістых, нават пузатых, немцаў. Глядзіце, маўляў, беларусы, як жывецца немцам!

«Усё гэта яўная хлусня, – пераконваюць сваіх чытачоў карэспандэнты падпольнай «Звяды». – У Германіі жывецца добра памешчыкам і капіталістам, яны іх і малююць у сваіх плакатах. Сяляне! Бярыцеся за зброю. Ганіце фашысцкую погань з вашай зямлі разам з іх «Зямельнай рэформай»».

Людзі, якія выпускалі газету ў такі складаны час, былі надзвычай дасведчанымі. Аб гэтым, напрыклад, гаворыць цікавы факт, прыведзены ў нумары: «Па дадзеных перапісу 1939 года, у фашысцкай Германіі памешчыкі, якія складаюць толькі адзін працэнт ад усяго сялянства, валодаюць 37 мільёнамі гектараў зямлі. З іх 34 тысячы памешчыкаў валодаюць 15 мільёнамі гектараў, а 413 буйных зямельных уладароў маюць у сярэднім па 6 775 га зямлі кожны, а 1 мільён 721 тысяча дробных нямецкіх сялянскіх гаспадарак мае ў сваім карыстанні толькі 3,5 мільёна гектараў – менш чым па 2 га на гаспадарку. Мільёны нямецкіх сялян зусім не маюць зямлі, а толькі арандуюць яе». Далей – пайменна – пералічваецца самыя буйныя памешчыкі Германіі. Цікава, што за інфарматыры былі ў падпольшчыкаў?

Супрацоўнікі падпольнай газеты не бяцца хваліць партызанаў, падрабязна апісваюць іх подзвігі. У мэтах канспірацыі імёны ў матэрыялах не ўказваюцца. Напрыклад, «актыўна і самааддана працуе ў партызанскіх атрадах моладзь. Так, у партызанскім атрадзе камсамольца-лейтэнанта Т.М. за кароткі час партызаны-камсамольцы пусцілі пад адкос 6 вайсковых эшалонаў ворага разам з яго тэхнікай і жывой сілай. Акрамя гэтага, яны падарвалі тры аўтамашыны і спалілі

два стратэгічныя масты, чым спынілі ўсялякі рух па гэтай дарозе на трое сутак». Або «выдатна працуюць па дастаўцы зброі ў атрад і камсамольцы Б. і Г., за што яны атрымалі падзяку ад камандзіра атрада».

Баявая дзейнасць партызан вельмі раздражняла фашыстаў. «Не маючы магчымасці спыніць магутны партызанскі рух, яны сваю злосць вымяшчаюць на мірным насельніцтве, – сведчыць «Звязда». – Нядаўна яны збілі да паўсмерці селяніна З. з вёскі Б. (Мінская вобласць) толькі за тое, што ён адмовіўся паказаць месцазнаходжанне аднаго партызанскага атрада. У вёсцы Л. (Мінская вобласць) нямецкія насільнікі забілі гумавай плёткай двухгадовую дзяўчынку Людачку, вінаватасць якой заключалася ў тым, што яе маці пайшла абараняць сваю радзіму».

Але беларусаў не запалохаеш. Нягледзячы на зверскі тэрор гітлераўцаў, мірнае насельніцтва ўсё роўна дапамагала партызанам. «Так, 80-гадовы стары, рызыкаючы сваім жыццём, з гонарам выконвае баявыя даручэнні партызан, – піша аўтар Міхаіл і дадае, што разам з баявой дзейнасцю партызаны праводзяць сярод насельніцтва агітацыйна-масавую работу: – І клянуща не складаць зброі да таго часу, пакуль не будзе знішчаны апошні гітлераўскі салдат».

Іншы артыкул спадара Міхаіла вельмі пашкоджаны часам. Карціна вымалёўваецца дзякуючы наступным уцалелым радкам: «дзе б ні былі партызаны, немцы самі заяўляюць, што ў тыле жыць для нас больш небяспечна, чым на перадавой», «штодзённа ляцяць пад адхон эшалоны праціўніка з тэхнікай і жывой сілай», «партызаны-касамольцы пераўтвараюць нямецкіх шафёраў у «лётчыкаў», падрываючы аўтамашыны праціўніка»... Тэкст падпісаны 24 верасня 1942 года. Праз два дні падпольшчыкаў арыштуюць...

Аўтарамі падпольнай «Звязды» часта станавіліся ўдзельнікі ваенных падзей. «На днях аб'яднанымі сіламі двух партызанскіх атрадаў імя Чапаева і Шчорса, пад кіраўніцтвам вопытных камандзіраў, была паймаўшэрску праведзена баявая аперацыя ў мястэчку Узда, – піша чалавек за подпісам «камандзір атрада Дунаеў». – Нягледзячы на спрыяльныя ўмовы ў мясцовасці, перавагу ў жывой сіле і тэхніцы ў ворага, партызаны выбілі з раённага цэнтра ўсіх немцаў і раённую паліцыю, разграмілі ўсе нямецка-паліцэйскія ўстановы, знішчылі базы з гаручым і аўтамашынамі».

Вядома, што той бой працягваўся тры з паловай гадзіны. Пад магутным націскам партызан немцы вымушаны былі выклікаць сабе на дапамогу авіяцыю. Але нямецкія самалёты не напалохалі партызанаў.

Дастаткова смела па тым часе ў канцы артыкула пералічваюцца тыя, хто вызначыўся пры правядзенні аперацыі.

Дарэчы, аўтар гэтых радкоў – дастаткова вядомы сёння партызанскі камандзір. Дунаеў – толькі псеўданім. Звалі камандзіра партызанскага атрада імя Чапаева Іванам Тараховічам. У красавіку 1942 года з вайскоўцаў, якія трапілі ў акружэнне, і жыхароў некаторых вёсак у Капыльскім раёне ён арганізаваў партызанскі атрад, які ўжо ў маі ўвайшоў у склад брыгады імя Варашылава. Байцоў атрада ў акрузе ведалі як «дунаеўцаў», а самога камандзіра называлі глускім Чапавым. Выпадковасць ці не, але яго не стала той жа восенню, калі і журналістаў-падпольшчыкаў.

Важнае месца ў падпольнай газеце адводзілася і для творчасці. Нават у гады ваеннага ліхалецця выдаўцы лічылі неабходным існаванне так званай літаратурнай старонкі. Толькі пісалі цяпер на адну тэму.

У гэтым нумары публікуецца паэма Сяргея Міхалкова «Дзесям акупаваных абласцей». Побач з творам – зварот да школьнікаў: «...Дзеці! Бярыце прыклад з гераічных братаў па класе. Дапамагайце вашым бацькам, братам і сёстрам у іх усеагульным змаганні з фашызмам. Выяўляйце ворагаў народа, подлых прыхвасняў нямецкіх прыхільнікаў. Дапамагайце дарослым распазнаваць правакатараў і здраднікаў радзімы. Смерць гітлераўскім катам! Няхай жыве лепшы друг і настаўнік дзяцей – любімы Сталін!».

Самы вялікі артыкул «Слова праўды аб тым, хто такія «Прадстаўнікі Беларускага народа» і да чаго яны імкнуцца» – аб здрадніках. Ужо тады іх імёны былі вядомы па меншай меры журналістам-падпольшчыкам. Магчыма, каб газета ўсё ж такі выйшла ў свет, многія беларусы не трапілі б у пастку гэтых злодзеяў.

«...Адна з такіх шпіёнскіх арганізацый была створана фашыстамі ў 1933 годзе ў мястэчку Стоўбцы, – гаворыцца ў артыкуле. – Працавала яна пад бяскрыўднай назвай «Бюро просьбаў», а насамрэч гэта быў явачны шпіёнскі пункт. Кіраўніком яго быў Фабіян Акінчыц – правадыр беларускіх фашыстаў у заходняй Беларусі. Гэты здраднік, каб увайсці ў давер народных мас, прабіраецца ў шматлікую арганізацыю – у «Грамаду» і стараецца ўзарваць яе знутры. Выдаючы сябе за вялікага мучаніка, ён нават трапіў у турму, але дрэнна схаваў свае воўчыя кіпцюры. Яго хутка распазналі, і ён вымушаны быў уцячы з Беларусі да свайго гаспадара – Гітлера. А цяпер гэты прадажны сабака стаіць на чале беларускіх фашыстаў і заклікае наш народ да супрацоўніцтва з нямецкімі захопнікамі».

Вось што пішуць журналісты пра яшчэ аднаго вядомага сёння здрадніка: «...Уладзімір Казлоўскі – гэта бяздарная малапісьменная тупіца. Толькі дзякуючы таму, што паслухмяны, у Акінчыца ён стаў рэдактарам цэнтральнага органа беларускіх фашыстаў – «Беларускай газеты»».

Расказваецца ў газеце і пра ксяндза Гадлеўскага, які выдае газету «Беларускі фронт», накіраваную на барацьбу з масавым рухам, пра Ю. Саковіча, кіраўніка паліцэйскіх банд у Мінску, Ю. Сабалеўскага, бургамістра Баранавіч, пра яго сябра Рагулю, былога сенатара Польшчы, «гаспадара» Барысава Станкевіча і іншых фашысцкіх памочнікаў.

...Відавочна, калі б пяты нумар падпольнай «Звязды» выйшаў у свет, адбыўся б сапраўдны інфармацыйны «выбух». На старонках газеты журналісты-падпольшчыкі не толькі выкрываюць фашысцкіх памочнікаў і ўвогуле хлусліваю палітыку ворага ў дачыненні да мірнага насельніцтва, а і, прыводзячы прыклады подзвігу партызанаў, адназначна разлічваюць на папаўненне радоў народных месціцаў. Гітлераўцы не маглі гэтага дапусціць. Знішчыць падпольную рэдакцыю, а таксама яе супрацоўнікаў азначала для іх абяшчодзіць бомбу заповоленага дзеяння. Толькі ці думаў вораг, што літаральна праз некалькі месяцаў газета «Звязда» адновіць свой выхад у партызанскай зоне.

Літаратура

1. Дастанка, М.Е. Газета «Звязда» ў гады Вялікай Айчыннай вайны (Чэрвень 1941 – май 1945 гг.) / М.Е. Дастанка. – Мінск: Выд. БДУ імя У.І. Леніна, 1970. – 193 с.
2. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. – Фонд 1346. – Воп. 1. – Спр. 9.
3. Слука, А.Г. Беларуская журналістыка: падруч. для студэнтаў устаноў выш. адукацыі / А.Г. Слука. – Мінск: БДУ, 2011. – 447 с.

Ольга Касперович

Белорусский государственный университет

ОТ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ЖУРНАЛИСТОВ К ИННОВАЦИОННОМУ СОЗНАНИЮ ОБЩЕСТВА

Технологии стремительно меняют нашу реальность и образ жизни человека. Глобальная технологизация и ее вызовы человечеству становятся центральной темой обсуждений различных международных саммитов и конференций. Ежегодно в Швейцарском Давосе политические лидеры, руководители бизнеса, ведущие журналисты и экономисты со